

ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

**ΤΟ ΧΟΡΤΟΚΟΠΙΟΝ
ΠΑΓΓΑΙΟΥ**

**(Κοινωνιογραφική – Λαογραφική μελέτη συνταχθείσα
υπό του εν τω Εθνικώ Πανεπιστήμιω Αθηνών
Μετεκ/νου Διδασκάλου)**

ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ 1963

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εκάστη περιοχή και υπό την έννοια της στενωτέρας Πατρίδος λαμβανομένη έχει την ιδική της ιστορίας, εθνικήν, θρησκευτικήν, κοινωνικήν, οικονομικήν : Ιστορίαν παλαιάν, αρχίζουσαν πολλάκις από των προϊστορικών χρόνων και ανερχομένην μέχρι σήμερον δια διαφόρων φάσεων και σταθμών.

Με την ιστορίαν κάθε ιδιαίτερας πατρίδος και γενικώς κάθε τόπου, συνδέονται παραδόσεις, αι οποίαι, άλλαι μεν έχουν εξαλειφθεί και άλλαι τείνουν να εκλείψουν, παρασυρόμεναι από το ακατάσχετον ρεύμα του συγχρόνου μηχανικού πολιτισμού. Κάθε τόπος όμως, εκτός της παλαιάς του ιστορίας και ζωής, έχει και την σύγχρονον τοιαύτην, συμβαδίζουσα με την σύγχρονον ζωήν του και τα προβλήματά του, τα οποία και ποικίλα είναι, αναλόγως των ιδιαζουσών τοπικών συνθηκών και του γύρωθεν φυσικού περιβάλλοντος

Η σύγχρονος ζωή, με τα ποικίλα προβλήματα και ζητήματα της, οσονδήποτε συστηματικώς και δραστηρίως και αν αντιμετωπίζεται υπό των συγχρόνων ανθρώπων δεν ήμπορεί να είναι άσχετον καί ασύνδετος με το παρελθόν. Η γνώσις της Ιστορίας ενός τόπου, η μελέτη των προβλημάτων του υπό την εύρύτεραν αυτού έννοιαν ήτοι της πνευματικής, θρησκευτικής, κοινωνικής, οικονομικής ζωής είναι παράγων πολύτιμος και οδηγός ασφαλής δια την χάραξιν μιας ορθής πορείας, προς συστηματικωτέραν αντιμετώπισιν των εκάστοτε αναφουομένων προβλημάτων και ζητημάτων. Ο Διδάσκαλος, ως ο πλέον μορφωμένος του Ελληνικού Χωρίου, εκτός των άλλων πολλαπλών καθηκόντων του και πέραν του διδακτικού του έργου, οφείλει να ασχολείται με την μελέτη των συνθηκών ζωής και την ιστορίαν του τόπου που έγεννήθη ή υπηρετεί. Τοιουτοτρόπως θα κατευθύνει και θα καθοδηγεί τους συνανθρώπους του δια μίαν ανωτέραν πνευματικήν και οικονομικήν ανέλιξιν.

Δια την μελέτην όμως των ως άνω προβλημάτων ενός τόπου ο διδάσκαλος πρέπει να μνηθή εις τον τρόπον εργασίας και ερεύνης δια την όσον το δυνατόν εξαγωγήν χρησίμων, θετικών και ορθών πορισμάτων. Την ανάγκην της μνήσεως ταύτης διείδεν ο κ. Δ/ντής Σπουδών των εν Πανεπιστημίω Αθηνών μετ/νων Διδασκάλων κ. Κ. Σπιτσιέρης, αναθέτων εις τους εκάστοτε μετ/νους διδασκάλους την σύνταξιν κοινωνιογραφήματος ενός τόπου που γνωρίζουν και εκλέγουν μόνοι των.

Ο υποφαινόμενος ανέλαβε την κοινωνιογράφησιν του χωρίου εις το οποίον επί μίαν και πλέον πενταετίαν υπηρέτησεν και το οποίον φέρει το όνομα ΧΟΡΤΟΚΟΠΙΟΝ του Νομού Καβάλας της επαρχίας Παγγαίου.

I. ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΙΔΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Το ως άνω χωρίον όμού μετά δύο άλλων, αποτελεί μιαν κοινότητα την κοινότητα Κηπιων ήτοι Κητιά ή (Ποσταντζιλί), ΆκροΡούνιον ή Κότσανη και Χορτοκόπιον ή Δράνοβα.

Ευρίσκειται εις την Επαρχίαν Παγγαίου του Νομού Καβάλας, βορείως της Κωμοπόλεως Ελευθερουπόλεως (Πραβίου) και επί της Δημοσίας όδου Καβάλας-Ελευθερουπόλεως-Νικήσιανης-Κορμίστας. Είναι κτισμένον εις τας Β.Α. παρυφάς του όρους Παγγαίου και εις την τοποθεσίαν Παλαιόπραβο, διότι εκεί εκείτο παλαιότερον η σημερινή Κωμόπολις Ελευθερούπολις (Πράβιον-παλαιόπραβο) όπου σώζονται εις ερείπια ναός και θεμέλια οικιών και τάφων. Κάτωθεν και Β.Α. του χωρίου εκτείνονται τα Τενάγη των Φιλίππων (πεδιάς των Φιλίππων). Το χωρίον είναι νεόδμητον οικοδομηθέν από 1954-1958. Το χωρίον παλαιότερον και πριν του 1954 δεν ευρίσκετο εις την θέσιν αυτήν, αλλά περί τα 6 χιλιόμετρα Ν.Δ. του σημερινού και επί των ανατολικών παρυφών του όρους Παγγαίου με ύψόμετρον υ.ε.θ. περί τα 400-450 μέτρα. Η παλαιότερα ονομασία του κατά το 1922 δηλαδή πριν της ανταλλαγής των πληθυσμών Ελλήνων και Τούρκων ήτο Δράνοβα και εκατοικείτο υπό Τούρκων. Δράνοβα (ακρανεών τόπος, Κρανοχώρι) λόγω των πολλών Κρανεών, το όνομα μάλλον ανήκει εις σλαυβικήν ονομασίαν.

Κατά το 1923 με την ανταλλαγήν των πληθυσμών μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδος και την εγκατάστασιν των προσφύγων εις το ως άνω Χωρίον εγκαταστάθησαν οι εκ του Χωρίου Χορτοκοπίου της Εκκλησιαστικής Επαρχίας Ροδοπόλεως ή Ματσούκας του Νομού Τραπεζούντος καταγόμενοι πρόσφυγες. Οι νεοεγκαταστηθέντες πρόσφυγες μετωνόμασαν αυτό από Δράνοβα εις Χορτοκόπιον εις ανάμνησιν του ομωνύμου χωρίου των τας του εν Πόντω. Του οποίου η ιστορία είναι παλαιά από της εποχής του Λουκούλου και Πομπούχου, και δια την ονομασίαν δεν υπάρχει στοιχείο που να μαρτυρή αυτήν. Μια εκδοχή είναι και η μάλλον ορθότερα ότι το χωρίον λόγω των πολλών βοσκοτόπων και χόρτου ονομάσθη Χορτοκόπιον. Λέγεται ότι, εκεί ίδρευεν η Πρώτη Ρωμαϊκή Λεγεών και εκείθεν κατέχουσα τας Ποντικές Πύλας (σήμερον Καρά-Καπάν) εκκινούσα, επολέμει κατά των Αρμενίων. Η δε τοποθεσία ελέγετο ΗΑΣΗΕΙΗΑ = Χασέηχα Πωμαϊκή και Χασνέα μέχρι σήμερον. Ένταύθα παραθερίζον οι Μεγάλοι Κομνηνοί της Τραπεζούντος και ήχον κτήρια Παλάτια και η τοποθεσία ελέγετο και λέγεται Π(α)λατάκια. Με την ανταλλαγήν των πληθυσμών εις το ως άνω χωρίον εγκαταστάθη μια μικρή ομάς προσφυγών Ποντίων με αρχηγόν

των Διδάσκαλον κ. Αντώνιον Παπαδόπουλον, μετατρέψαντος του υπάρχοντος Τζαμίου εις εκκλησίαν επ' ονόματι του Αγίου Ευγενίου του Τραπεζουντίου και ο πρώτος λειτουργήσας ήτο ο Παπασπυρίδων Ιωαννίδης, εκ Νίβαινας Αργυρουπόλεως, όστις και διωρίσθη τακτικός εφημέριος του χωρίου μέχρι του θανάτου του.

Και ο πρώτος επισήμος διδάσκαλος όστις εδίδαξεν και μέχρι 1950 υπήρξεν ο ως άνω αναφερθείς.

Κατά την πρώτην περίοδον τα εγκαταστάσεως οι ολίγοι κάτοικοι εσυντηρούντο δια της πωλήσεως καυσοξίλων. Τα έκοπτον εκ του Παγγαίου και τα επώλουν εις Ελευθερούπολιν διότι τα περίξ χωράφια κατείχον άλλοι ενωρίτερον εγκατασταθέντες εις τα πλησίον Χωρία. Δι' ό και η ζωή κατά τα πρώτα έτη της εγκαταστάσεως των υπήρξεν σκληρή και τραχιά.

Κατόπιν όμως πολλών διαβημάτων και παραστάσεων προς τας αρχάς παρεχωρήθει κλήρος εις θέσιν Αλώνια της Πιερίας κοιλάδος και αργότερον με την αποξήρανσιν των Τεναγών των Φιλίππων παρεχωρήθη συμπληρωματικός κλήρος, ευφόρου και ζηλευτής γης.

Επειδή τα παραχωρηθέντα αγροτεμάχια εις τους κατοίκους απείχον περί τα 5-6 χιλιόμετρα, οι κάτοικοι υποβάλλοντο εις μεγάλας ταλαιπωρίας δια την καλλιέργειαν και μεταφοράν των προϊόντων, αλλ' επειδή και η θέσις του παλαιού χωρίου ήτο δυσμενής από απόψεως συγκοινωνίας και παρά τις φυσικές ομορφίες, το ωραίον κλήμα, τα άφθονα και γάργαρα νερά από το 1954 ήρχισεν η βαθμιδών μετοίκησις εις θέσιν πλησίον των κτημάτων των και βάσει εγκρίσεως του Υπουργείου Γεωργίας και ρυμοτομίσεως υπό της ως άνω υπηρεσίας του υπό κατοίκησιν νέου χώρου, όστις ως προαναφέραμεν ήτο η θέσις του παλαιού Πραβίου (Ελευθερουπόλεως). Τοιουτοτρόπως μέχρι 1958 επραγματοποιήθη η ανοικοδόμησις του νέου χωρίου με ωραία διώροφα σπίτια, δρόμους με εξ' ιδίων πόρων άνευ ουδεμιάς κρατικής αρωγής. Σήμερον δε είναι το αξιοζηλευτότερον των χωρίων του Νομού Καβάλας και τούτο χάρις στην φιλοπονία και εργατικότητα των κατοίκων.

Με προσωπική εργασία και Κρατική αρωγή εκτίσθη ωραίον και ευπαρουσίαστον σύγχρονον 2/θέσιον σχολείον επί ημερών του γράφοντος τοιαύτα και εθεμελιώθη νέος οίκος θεού του Αγίου Ευγενίου. Την κοινωνιογράφησιν του νέου χωρίου θα αποτελέση κατά κύριον λόγον και η παρούσα εργασία μας.

II. ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Ο πληθυσμός του χωριού είναι όλοι πρόσφυγες, εγκατασταθέντες το έτος 1928 κατά την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας. Και το σπουδαιότερον ακόμη ότι, άπαντες ήσαν και είναι κάτοικοι του αυτού χωριού εν Πόντω. Μόνον 5 οικογένειαι είναι Ρωσσοπρόσφυγες εγκατασταθείσαι κατά το 1939 συγγενείς και αυτοί των κατοίκων.

Φυλετικά και καθαρόαιμοι γνησιώτατοι Έλληνες του Πόντου. Στα χρόνια της τουρκοκρατίας εν Πόντω το στοιχείο τούτο έμεινε σχεδόν άνευ ουδεμίας Τουρκικιάς επιδράσεως, το αντίθετον κατά κοινήν ομολογίαν συνέβη.

Οι ασχολίες των κατοίκων επιβάλλουν την ομοιομορφία των στρωμάτων στο οικονομικό και πνευματικό επίπεδο. Είναι μόνομοι κάτοικοι και κατά την απογραφή του 1961 ανήρχοντο εις 411. Είναι γεωργοί και κτηνοτρόφοι με γεωργικό κλήρο και με οικόσιτη και ημιοικόσιτη κτηνοτροφία εκ μικρών και ως επί το πλείστον μεγάλων ζώων (βοοειδή). Σήμερον μόνο τρεις οικογένειαι έχουν μεγάλον αριθμόν αιγοπροβάτων (880). Παλαιότερον περισσότερα και τούτο διότι η κτηνοτροφία των μικρών ζώων παρεχώρησεν την θέσιν της εις την των μεγάλων τοιούτων.

Ο πληθυσμός του Χορτοκοπίου σήμερα παρουσιάζει την ακόλουθο εικόνα :

Από	0-12	ετών	άρρενες	14	Θήλειες	18	σύνολον	32
“	12-20	ετών		25		23		48
“	21-30	ετών		35		38		73
“	31-40	ετών		26		39		65
“	41-50	ετών		32		25		57
“	51-60	ετών		33		42		75
“	61-70	ετών		24		25		49
“	71-80	ετών		4		5		9
“	81 και	άνω		3		-		3
				196		215		411

Από πρόχειρη έρευνα που έγινε για τους μακρυνά ζώντας Χορτοκοπίους διαπιστώθησαν τα ακόλουθα :

Αθήναι	17	
Θεσ/νίκη	11	
Βέρροια	1	
Ελευθερούπολις	5	
Γερμανία	3	
Αμερική	2	
Σύνολο Χορτοκοπ.	39	που βρίσκονται εκτός Χορτοκοπίου

ΙΙΙ. ΨΥΧΙΚΟΣ ΔΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Το σύνολον του πληθυσμού αποτελούμενον εξ' ομοιγενούς Ποντιακού στοιχείου εξ' ενός σχεδόν χωρίου της Εκκλησίας. Επαρχίας Ροδοπόλεως έχει απόλυτον και άρρητον ψυχικόν δεσμόν και αλληλεγγύην. Στρώματα και τάξεις αρχόντων δεν υπάρχουν, ελάχιστοι Βιοτέχναι και επαγγελματίαι (Ξυλουργοί, κτίσται, εμπορευόμενοι). Ο δεσμός μεταξύ των στενώρατος. Τον μεταξύ των κατοίκων υπάρχοντα ψυχικόν δεσμόν χαρακτηρίζει η αγάπη, η κατανόησις, αλληλοσεβασμός, η αλληλεγγύη εις δύσκολους ή μη στιγμάς του βίου, η συνεργασία και κάθε εκδήλωσις παρατηρουμένη εις μίαν αρμοδικώς συμβιούσα Κοινότητα. Η έλλειψις μίσους προς αλλήλους – εκτός ελαχιστων περιπτώσεων . η έλλειψις διενέξεων, η μη εμπλοκή εις δικαστικούς αγώνας μας πείθουν περί τούτου.

Τονωτικόν σοβαρόν και πρόξενος της τοιαύτης ψυχικής ατμόσφαιρας και του τοιούτου ψυχικού δεσμού δύναται κυρίως να θεωρηθή η συνήθεια των κατοίκων προς διοργάνωσιν συνδιασκεδάσεων κατά τας θρησκευτικὰς και εθνικὰς εορτάς. Ούτω δια της υπάρξεως αγάπης, αλληλοσεβασμού, αλληλοεκτιμήσεως, αλληλεγγύης, συνεργασίας, συνδιασκεδάσεως, απαλύνεται ο πόνος του καθημερινού μόχθου. Οι χωρικοί χαίρονται, όσον είναι δυνατόν την ζωήν, ευρίσκουν κάποιο νόημα και αξίαν εις αυτήν, συνδέονται δι' άρρήκτων δεσμών μεταξύ των και κυρίως προς τον τόπον εις τον οποίον, είδον το πρώτον φως, θαύμασαν το μεγαλείον της φύσεως και συνδέθησαν δι' εντονωτάτων συναισθημάτων μετά των εμψύχων αλλά και των αφύχων αντικειμένων, συμμεριζόμενοι κάθε χαρά και λύπη, και κάθε δοξασία της ζωής, χωρίς να υπάρχη κρυφό μυστικό μεταξύ των, διότι κατά την έκφρασιν του Ποιητού : «Όλοι τους γνωρίζονται από μικρά παιδιά, στα μυστικά τους δεν μπορεί να βάλουνε κλειδιά».

Ευτυχώς ως και ανωτέρω αναφέραμε, ουδεμίά διάκρισις υπάρχει εις τάξεις, διότι η οικονομική κατάστασις των κατοίκων είναι σχεδόν η ίδια και όλαι σχεδόν αι οικογένειαι ενισχύονται εκ της καλλιιεργείας του γεωργικού κλήρου και της εκτροφής μεγάλων ζώων. Η πνευματική στάθμη τείνει συνεχώς με ικανοποιητικήν άνοδον και όλαι αι οικογένειαι προσπαθούν να μορφώσουν τα τέκνα των και να τα εφοδιάσουν με απολυτήριον Γυμνασίον ή κάποια τέχνη.

Η συνεργασία μεταξύ ηλικιών είναι ανεπτυγμένη και ιδίως μεταξύ μαθητών Δημοτικού και Γυμνασίου δεικνύει ότι ο παλαιότερον υπάρχων ατομισμός αρχίζει να εκλείπη.

Οι παντός είδους συνδιασκεδάσεις, η κατά οικογενειακούς ομίλους ή συγγενικούς τοιούτους μεταβάσεις εις πανηγύρεις, αι συνεστιάσεις των συγγενών, γειτόνων κατά τας διαφόρους εορτάς (ονομαστικών εορτών, απόκρεω, Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς, Πάσχα κλπ) αποτελούν εν ακόμῃ σοβαρόν ενδεικτικόν του υπάρχοντος ψυχικού δεσμού των κατοίκων.

IV. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ

Ασχολίες κατοίκων

Ως γνωστόν, εκ του είδους των ασκουμένων επαγγελμάτων και εκ των ασχολιών των κατοίκων ενός τόπου, προκύπτει σαφώς και η οικονομική κατάσταση και το βιοτικόν τουτέστιν επίπεδον, ως και το υψηλόν ή μη κατά κεφαλήν ετήσιον εισόδημα.

Οι κάτοικοι στο σύνολόν τους είναι γεωργοί. Ελαχίστων αποζόντων εκ βιοτεχνικών επαγγελμάτων και του εμπορίου. Να πως παρουσιάζεται ο όλος κύκλος της ζωής και εργασίας του χρόνου, στη σύγχρονη ζωή του Χορτοκοπίου. Ύστερα από την όψιμη συγκομιδή του Καλαμποκιού (Αραβοσίτου) που συμπληρώνεται κατά τα τέλη του Οκτώβρη, αρχίζουν αι προετοιμασίαι για τον βαρύ, πολλές φορές χειμώνα. Ακόμα, τότε αρχίζουν και αι προετοιμασίαι για τον καινούργιο γεωργικό χρόνο. Τα πρωτοβρόχια δίνουν το σύνθημα για να αρχίση το όργωμα των χωραφιών και να γίνη η σπορά των χειμωνιάτικων σπαρτών (σίτου, κριθής).

Στο σπίτι του Χορτοκοπίτη, γύρω από τη θερμάστρα, που χύνει τη θαλπωρή, τις ημέρες τις χειμωνιάτικες και τα παγερά βράδια που τα δέρνει το ξεροβόρι, γίνεται μέρα και νύχτα το κέντρο της οικογενειακής απασχολήσεως.

Καθώς αρχίζει ο χειμώνας να μπαίνει, τότε με μιας όλο το χωριό, καθώς και τα πλησίον, αρχίζουν την επεξεργασίαν και διαλλογήν του καπνού (παστάλι) που διαρκεί και δύο και τρεις μήνες, ανάλογα με την ποσότητα και τα εργατικά χέρια που διαθέτει η οικογένεια. Το μαράζι όπως το λέγουν, που τους καθηλώνει νύχτα και ημέρα ακίνητους και που δια τους τύπους τους κινητικούς και νευρικούς αποτελεί το αντίρροπον φάρμακον.

Καθώς αρχίζει ο χειμών να μαλακώνη και να υποχωρή, έρχεται η προετοιμασία δια την σπορά των ανοιξιάτικων σπαρτών. Καθάρισμα των χωραφιών από τις καλαμποκιές, οργώματα αυτών, για τη σπορά των καλαμποκιών και καπνού, σποράι καπνοφυτορίων και η καλλιέργεια των κηπευτικών κλπ. Ακολουθεί η σπορά του αραβοσίτου, τα σκαλίσματα αυτού, η καπνοφυτεία και ο θερισμός των σιτηρών.

Τον μήνα Ιούνιο, η λαϊκή ρήσις, θέρος, τρόφος, πόλεμος, εδώ έχει τη θέση της. Συμπίπτουν αι εργασίαι σκαλίσματα αραβοσίτου, καπνοφυτεία και θερισμός. Κατά την εποχήν αυτήν παρατηρείται έλλειψις εργατικών χειρών. Τον Ιούλιο και τον Αύγουστο γίνεται η συλλογή των φύλλων του καπνού (το σπάσιμο), το μπούρλιασμα σε κλωστές και ξήρανσις αυτού. Τον Σεπτέμβριον γίνεται η κοπή των κορφών του αραβοσίτου και η μεταφορά και αποθήκευσις των κτηνοτροφών κλπ. Σ' όλα αυτά αν θέλης πρόσθεσε και την καθημερινή φροντίδα 3-8 ζώων (βοοειδή). Ευτυχώς που στο σημείο αυτό οι κάτοικοι έχουν λύσει το πρόβλημα με την πρόσληψιν επί πληρωμή δύο κοινών βοσκών.

Και αφού έτσι ο κύκλος τελειώσει, αρχίζει, πάλι την ίδια απαράλακτη επανάληψή του. Να μια ήσυχη και ασάλευτη ζωή, που ποθεί, η ψυχή του Ποιητού και του Φιλόσοφου, γιατί είναι ζωή ισορροπίας, που μοιάζει σαν αιωνιότητα.

Στον κύκλο αυτού της ζωής ζουν αι 95 περίπου οικογένειαι του Χορτοκοπίου. Ανάμεσα στις οικογένειες αυτές θα βρούμε λίγους επαγγελματίες. Είναι 4 ξυλουργοί, ένας μικροπαντοπώλης, δύο Καφενεία, τρεις Εφαπλωματοποιοί, 15-20 κτίσται. Αλλά και αυτοί δεν είναι απαλλαγμένοι από τον αγροτικόν μόχθο.

1. Εισόδημα

Ο φυσικός σχηματισμός της επιφάνειας της γης του Χορτοκοπίου είναι ποικίλος και όμορφος. Λόφοι μαλακοί ήρεμα ισώματα, πλαγιές έφορες και δενδροσκεπείς, κυματόβραχες, με τέτοια χρώματα, που μόνο ένα χέρι ζωγράφου θα μπορούσε να τα παραστήση. Κάτω απλώνεται η μεγάλη πεδιάς των Φιλίππων. Εκεί που άλλοτε ήτο ο τάφος των ανθρώπων από τα έλη και την ελονοσία, σήμερα έχει μεταβληθή, χάρις στα αποξηραντικά έργα του Κράτους κατά τα έτη 1928-1938 σε πηγή αστήρευτου πλούτου, ιδίως εις παραγωγήν αραβοσίτου.

Τα καλλιεργούμενα χωράφια είναι αρκετά γόνιμα και η οικονομική κατάστασις των κατοίκων ανθηρά.

Η οικονομική ανθηρότης οφείλεται στην ποικίλη και ικανοποιητική παραγωγή. Οι κάτοικοι δεν επιδίδονται εις μονοκαλλιέργεια ως αλλαχού. Καλλιεργούν εις μεβάλον βαθμόν τον αραβόσιτον εις τα Τενάγη των Φιλίππων εις τον ιδικόν των κλήρον εφ' ενός και επί ενοικίω αφ' ετέρου. Επιδίδονται εις την καλλιέργειαν σιτηρών, καπνού, κηπευτικών δι' ατομικήν και οικογενειακήν χρήσιν των,

εξασφαλίζουν εξ' ιδίων τα όσπρια της ετησίας καταναλώσεως, πατάτες, κρόμμυα και γενικώς πάντα τα κηπευτικά της χειμερινής και θερινής περιόδου.

Εκτρέφουν μεγάλα γαλακτοφόρα ζώα και μερικοί εξ' αυτών βελτιωμένων ποικιλιών. Κάθε οικογένεια εκτρέφει 2-8 τοιαύτα, τα οποία χρησιμοποιεί και εις τας γεωργικές εργασίας (όργωμα, μεταφορά προϊόντων). Πολλοί οικογένειαι πωλούν αρκετάς ποσότητας γάλακτος ή βουτύρου ή γιαούρτης εις την πλησίον Κωμόπολιν Εκευθερούπολιν.

Επίσης πωλούν, τας εκτρεφόμενους ετησίους μόσχους και τοιουτοτρόπως ενισχύονται ικανοποιητικά. Επιπροσθέτως όλαι αι οικογένειαι σωπηρούν, καθ' ότι διαθέτουν τον καρπόν, πλέον των τριάκοντα (30) ορνίθων με αποτέλεσμα την πώλησιν αρκετών ωών και πουλερικών ετησίως. Η διατροφή των κατοίκων είναι αρκετά ικανοποιητική και στηρίζεται επί των θεμελιωδών τροφών (γάλακτος, βουτύρου, γιαούρτης, ωών, κρέας, οσπρίων, πατάτας, λαχανικών) όλων αυτών ιδίας παραγωγής. Χάρις εις την καλήν και υγιεινήν διατροφήν οφείλεται η αντοχήν των εις την ποικίλην εργασίαν και η απaráμιλλος εργατικότητα των. Παρ' όλον που το χωρίον είναι μικρόν σήμερα διαθέτει 5 τρακτέρ, σφυρόμιλον δια την αλευροποίησιν των κτηνοτροφών, αρδευτικός αντλίας κλπ. Το ανώτατον εισόδημα από όλας τας προσόδους γενικώς δύναται ευχερώς να υπολογισθή κατά οικογένειαν συνθέσεως 6-8 μελών το ανώτερον, εις 80 χιλ. το μέσον εις 50 χιλ. και το κατώτερον εις 30 χιλ.

Αι πρόσοδοι γενικώς εξαρτώνται από την σύνδεσιν της οικογένειας, όσο περισσότεραι χείρες εργατικές, περισσότερον εισόδημα και αντιστρόφως. Ανεργία δεν υπάρχει, ούτε και υποαπασχόλησις. Έλλειψις εργατικών χειρών παρατηρείται κατά την συγκομιδήν των καρπών (σίτου, αραβοσίτου) και εις συλλογήν και επεξεργασίαν των καπνών. Τάσις φυγής επί του παρόντος δεν υπάρχει, τρεις μόνον έφυγαν δια την Γερμανία και 2 εις Αμερικήν. Και ως αιτία όχι οικονομική δυσχέρεια και μη εύρεσις εργασίας, αλλά εις αναζήτησιν καλλιτέρας ζωής και πλουτισμού. Αλλ' ούτε και εσωτερική μετακίνησις (εσωτερική μετανάστευσις) παρατηρείται : και έφεσις προς αστυφιλίαν. Οι μεταναστεύσαντες 5 ή 6 τον αριθμόν εξακολουθούν και ουδ' επί στιγμην έπαυσαν να σκέπτονται και να νοσταλγούν την ιδιαιτέραν των πατρίδα, και τοιουτοτρόπως να εκδηλώνουν την προς αυτήν αγάπην και σκέψιν δια της τακτικής αλληλογραφίας μετά των συγγενών και φίλων. Κατωτέρω παραθέτομεν πρόχειρον συγκεντρωτικόν πίνακα παραγωγής και οικονομικής καταστάσεως του χωρίου δι το έτος 1961 και επί πληθυσμού 410 κατοίκων συμφώνως τη απογραφή του 1961.

Στατιστικός Πίναξ

γεωργικής παραγωγής του χωρίου Χορτοκοπίου Καβάλας κατά το έτος 1961 εις γεωργοκτηνοτροφικά προϊόντα κατά προσέγγισιν.

Α' ΓΕΩΡΓΙΚΑ

A/A	Ονομασία γεωργικών προϊόντων	Τόνοι	Παρατηρήσεις
1	Αραβόσιτος	7,00	
2	Σίτος	1,20	
3	Καπνά	15	ευγενείς
4	Φασόλοι	6	
5	Πατάτες	4	
6	Κρόμμυα	4	
7	Τριφύλλι	25	
8	Ξηροί καρποί	0,7	
9	Κτηνοτροφαί παντός είδους	7,50	χόρτο-άχυρα-φύλλα και κορφαί αραβοσίτου κλπ.

Β' ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑ

A/A	Ονομασία κτηνοτροφικών προϊόντων	τεμ.
1	Αγελάδαι γαλακτοφόροι	165
2	Αγελάδαι μη γαλακτοφόροι (μικραί)	85
3	Βόες αροτριώντες	74
4	Μόσχοι προς σφαγήν	76
5	Πρόβατα	230
6	Αίγες	650
7	Όρνιθες	78.000
8	Χοίροι	27

Η συστηματοποίησης της εργασίας των γεωργών, των κτηνοτρόφων και των τεχνιτών, ήρchiσε να γίνεται αισθητοτάτη κατά τα τελευταία έτη. Η χρησιμοποίησης σπόρων και βελτιωμένων ποικιλιών εις τα γεωργοκτηνοτροφικά και η καταπολέμησις των ασθενειών με εντομοκτόνα και ζιζανιοκτόνα φάρμακα έχει πλήρως εξαπλωθή. Ο Κρατικός γεωπόνος, ο διδάσκαλος και ο αγροτικός Ιατρός προσφέρουν και είναι οι καλύτεροι σύμβουλοι και αρωγοί εις το άχαρο και επίμοχθο έργο των γεωργών. Με ιδιαίτεραν χαράν όλοι οι κάτοικοι εδέχθησαν το από πολλών ετών χρονίζον και πραγματοποιημένον ήδη πρόβλημα της υδρεύσεως και αρδεύσεως του χωρίου. Την μεταφοράν της πηγής του Παγγαίου Μπεσ-Ολούκ (πέντε κρουνοί, πηγαί) εις το νέον Χωρίον δι' υδραγωγείου

μήκους 3 ½ χιλιομέτρων. Όπως πληροφορούμαι η μεταφορά επραγματοποιήθη και την 5ην Αυγούστου 1963 έγιναν τα ανεπίσημα εγκαίνια.

V. ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Το χωρίον ως περιβαλλόμενον – καθώς και ολόκληρος η περιοχή – εξ' ορεινών συγκροτημάτων, έχει κλίμα μάλλον ηπειρωτικών. Ψυχρός χειμών με φοβερή και διαπεραστική υγρασία. Τα ζώα σε μέρες μεγάλης παγωνιάς η χιονιάς δεν βγαίνουν δια βοσκή ολόκληρες ημέρες. Αλλά και οι Αλκυονίδες ημέρες, οι χειμωνιάτικες λιακάδες σχεδόν δεν λείπουν. Το καλοκαίρι κάνει μεγάλη ζέστη, και γενικώς δεν δύναται να χαρακτηρισθή ως τόπος παραθερισμού.

Με την πλατιά χρήση των αντιβιοτικών, με την οργάνωση της ιατρικής αντιλήψεως, με την ανάπτυξη των συγκοινωνιακών μέσων, με την ίδρυση των αγροτικών Ιατρείων και την καταπολέμησιν των λοιμωδών νόσων (ελονοσίας) η θνησιμότητα των κατοίκων έχει περιορισθή στα φυσικά της όρια των 4-6 θανάτων κάθε χρόνο. Οι θάνατοι αυτοί είναι συνήθως των γερόντων. Η παιδική θνησιμότης έχει κατασταλή. Εκείνο που μαστίζει σε μεγάλο ποσοστό την μέση και γεροντική ηλικίαν είναι τα αθριτικά και το άσμα λόγω της υγρότητος του κλίματος. Σοβαρά και μακροχρόνια ασθένεια. Στο σύνολο των κατοίκων υπάρχουν 3 άτομα που παρουσιάζουν πνευματική υστέρηση ή ελαφρόνοια που οφείλονται σε μεταγενέστερες αιτίες και παθήσεις. Χάρης εις τις υγιεινές κληρονομικές καταβολές, εις το φυσικόν και καθαρόν περιβάλλον, εις την οικονομικήν ευμάρειαν, το αμιγές του πληθυσμού και χάρις εις την κανονικήν και καλήν βασικήν διατροφήν, εξασφαλίζουν μεγάλην αντοχή εις την εργασίαν και εις την διάρκειαν ζωής (68-70 μέσος όρος).

Η ευγονία χωρίς κληρονομικές επιβαρύνσεις και καταχρήσεις, συνετέλεσε στην διαμόρφωση γένους ανθρώπων υγιών με κανονικόν ανάστημα και με αρκετήν αντοχήν και δύναμιν. Δεν παρατηρείται ανθρώπους με αναιμική όψη από υποσιτισμό. Η κοινωνικότης των αρκετά ανεπτυγμένη, υπάρχει κάποια τάσης επιβολής και ανωτερότητας τελευταίως αναπτυχθείσα έναντι των κατοίκων των γύρω χωρίων. Η γνωριμία και επικοινωνία μετά των άλλων συνοδεύεται από έντονη συναισθηματική απόχρωση αγάπης ή έχθρας. Την ομιλία των συνοδεύουν έντονες παραστατικές κινήσεις και υψωμένος τόνος, φωνές, ακόμη και εις τας διασκεδάσεις των. Το συναίσθημα της τιμής πολύ εύθικτο. Οι δεσμοί οι οικογενειακοί και συγγενικοί πολύ ισχυροί, η δε τάσις των προς ομαδικόν πνεύμα και πειθαρχίαν ατονεί έναντι προγενέστερων ετών (φαινόμενον και αυτό κληρονομηθέν μεταπολεμικώς). Τα στόματά τους, οι ευφυολογίες τους περιστρέφονται γύρω από την γενετήσια σφαίρα και εις το γλωσσικόν των ιδίωμα (ποντιακοί).

VI. ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Το μορφωτικόν επίπεδον των κατοίκων και η έφεσις αυτών δια πνευματικήν άνοδον είναι αρκούντος ικανοποιητική. Η επί σειρά ετών λειτουργία του Νυχτερινού Σχολείου αναλφαβήτων, περιόρισε τον αναλφαβητισμό σε ασήμαντο ποσοστόν. Άπαντες τυγχάνουν απόφοιτοι Δημοτικού Σχολείου ή της Νυχτερινής πλην των γραιών, λόγω της προκεχωρημένης ηλικίας των.

Πλέον των 20 τυγχάνουν απόφοιτοι του Γυμνασίου και Πτυχιούχοι ανωτάτων Σχολών. 5 εξ' αυτών, δύο Παιδαγωγικής Ακαδημίας, ένας Φιλολόγος, ένας Αρχιτέκτων και ένας Αξιοματικός.

Οι λοιποί υπάλληλοι εις διάφορας κρατικές υπηρεσίας. Η έλλειψις Κοινοτικής Βιβλιοθήκης είναι ένα μεγάλο εμπόδιο δια το ανέβασμα του μορφωτικού επιπέδου. Μία βιβλιοθήκη θα βοηθούσε πολύ σε αυτό. Η πνευματική ανάπτυξις και προαγωγή των κατοίκων επιτυγχάνεται δια των ομιλιών του Σχολείου, δια των συμβουλών. Οσάκις δίδεται ευκαιρία – των δύο συνταξιούχων διδασκάλων, υπό των μαθητών του Γυμνασίου υπό του Ιερέως, δια της παρακολουθήσεως προβολών κινηματογραφικών ταινιών περιοδεούντων κινηματογραφικών συνεργείων και των πλησίον της Κωμοπόλεως Ελευθερουπόλεως, των Κρατικών Γεωπόνων, της αναγνώσεως διαφόρων εντύπων ήτοι : Εφημερίδος, περιοδικών ηθικοπλαστικού περιεχομένου, βιβλίων εκλαϊκευμένων με γνώσεις γεωργικάς, κτηντροφικάς, δενδροκομικάς και ιστορικού περιεχομένου. Η ύπαρξις ενός ποδοσφαιρικού συλλόγου «Ο Πόντος» μεγάλως απασχολεί την νεολαίαν και αποτρέπει ταύτην από την παραμονήν της εις τα Καφενεία και χαρτοπαιξίαν. Απασχόλησις εις βιομηχανικάς εργασίας δεν παρατηρείται εις το ως άνω χωρίον λόγω του γεωργικού καθ' αυτή χαρακτήρος.

Ουδείς δύναται να αμφισβητήσει την εξέχουσαν θέσιν και σημασίαν την οποίαν έχει το Δημοτικόν Τραγούδι δια τον Ελληνικόν λαόν. Με το Δημοτικό Τραγούδι δίδεται με τις πιο σαφείς και παραστατικές εικόνες η ιστορία ενός τόπου, εξωτερικεύονται τα συναισθήματα και το πλημμύρισμα της αθάνατης και γενναίας ελληνικής ψυχής. Μετά απ' αυτό ακούγεται η φωνή του ελευθέρου Έθνους, η φωνή του ιστορικού και πολυβασανισμένου Ελληνικού λαού. Εκφράζει τας ποικίλας απόψεις του βίου και λαμπράς εικόνας της εξελίξεως της γλώσσης.

Οι κάτοικοι του ως άνω χωρίου, λόγω της Ποντιακής των καταγωγής διατηρούν άσβεστα και αναλλοίωτα τα κληρονομηθέντα δίστιχα Δημοτικά Ποντιακά τραγούδια που τα συνοδεύει στο χορό

και στο τραγούδι η κατ' εξοχήν Ποντιακή Λύρα. Εδώ θ' ακούσης Τραγούδια (επί ποντιακό ιδίωμα) της αγάπης, της χαράς, της λύπης, της ξενητειάς, της νοσταλγίας, της λεβεντιάς, του χωρισμού κλπ. να συνοδεύονται από τους μνημειώδεις καλλιτεχνικούς χορούς όπως : Ομάλ-ελαφρός μικτός κυκλικός χορός. Πηδεχτός – ζωηρός μικρός κυκλικός. Τρομαχτόν – Πυρρίχιος ζωηρός, χορεύεται με τύμπανον και οξύαυλον (ζουρνάν). Η Τριγώνα – μικτός μάλλον για γυναίκες με τρία βήματα δεξιά και τρία αριστερά κλπ. Αι γυναίκες αι γερνότεραι κατασκευάζουν κλωστές με την καρμενέτσα (ρόκα) τους και τη χρησιμοποιούν δια την κατασκευή και το πλέξιμο καλτσών, αι δε αγροτονεάνιδες δι' εργόχειρα κεντήματος δια την προίκα των.

VII. ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

Πολλά θα ηδυνάμεθα να γράψωμεν και πολλές σελίδας να καλύψωμεν, εάν ηθέλομεν αναφερθή με κάθε λεπτομέρειαν εις το ζήτημα των ηθών και εθίμων, τα περισσότερα των οποίων συμπίπτουν με εκείνα του Πόντου γενικώς. Με τα ήθη και τα έθιμα μας παρέχεται με τον πλέον και σαφής τρόπο, ανάγλυφη η εικόνα της όλης ζωής, ιδιοσυγκρασίας, φρονήματος, μορφωτικού επιπέδου κλπ μιας Κοινότητος η ενός λαού γενικώτερον.

Ο θεσμός της οικογένειας εις την συνείδησιν των κατοίκων αποτελεί τον ιερώτατον Θεσμόν και τον ακρογωνιαίον λίθον πάσης προόδου. Αρχηγός της Οικογενείας είναι ο πατέρας, ο οποίος μαζί με την μητέρα και σύζυγο φέρουν το βάρος της οικογενείας, ήτοι της αναθρέψεως και αποκαταστάσεως των αγοριών και κοριτσιών. Από κοινού εργάζονται στις έξω δουλειές και επί πλέον η γυναίκα ασχολείται με τα οικοκυρικά και σωρό άλλες σπιτικές εργασίες. Η μητέρα πολλές δουλειές δεν μπορεί να κάνει συγχρόνως. Να συγυρίση, τα παιδιά της, να πλύνη να μαγειρέψει, να τρέξη στο χωράφι, να περιποιηθή τα οικιακά ζώα, να ράψη ή να μπαλώση, να είναι έτοιμη να περιποιηθή ένα φιλοξενούμενο ή να βοηθήση ένα ζητιάνο. Είναι σκληρή η ζωή της γυναίκας στο χωριό.

Τα παιδιά ασχολούνται με τα μαθήματά τους. Οι νέοι βοηθούν τους γονείς στις δουλειές. Τα κορίτσια και οι νέες διαδέχονται πολλές φορές τις μητέρες των οικιακά και οι παππούδες με τις γιαγιές φυλάγουν τα εγγόνια ή φροντίζουν το σπίτι μια κι' αυτοί δεν εργάζονται πια στις έξω εργασίες.

Όλοι διαμένουν στο ίδιο σπίτι και σε ξέχωρα δωμάτια το ανδρόγυνο, τα παιδιά και τα κορίτσια και ο παππούς με την γιαγιά συντρώνουν όλα τα μέλη της οικογένειας το μεσημέρι και το βράδυ –

εκτός αν λόγοι εργασίας επιβάλλουν μερικοί να απουσιάζουν- στο ίδιο τραπέζι καθένας με το ιδικό του πιάτο.

Την άνοιξη και το καλοκαίρι οι κάτοικοι κοιμούνται ενωρίς αλλά και εξυπνούν ενωρίς. Τα παιδιά τιμούν και σέβονται τους γονείς των, η οικογενειακή ζωή είναι αρμονική, οι σχέσεις γονέων και τέκνων πατριαρχικά και φοράς φοράς δύο και τρεις νύμφαι συζούν αρμονικώς μετά των πεθερικών. Οι γάμοι γίνονται ως επί των πλείστων από έρωτα και όχι από συμφέρον υλικόν ως προικός, περιουσίας κλπ. Χαρακτηριστικόν είναι ότι εις το χωρίον αυτό μέχρι προ τινός δεν είχε ούτε καν εισαχθεί ο θεσμός της προίκας. Τώρα τελευταίως δυστυχώς τείνει να εισδύσει και εδώ η κοινωνική αυτή πληγή. Οι σχέσεις των δύο φύλων δύναται να χαρακτηρισθούν ως κινούμεναι πάντοτε εντός των πλαισίων της ηθικής και της επιβαλλομένης σοβαρότητος και αξιοπρέπειας, κάθε παρεκτροπή επικρίνεται με δριμύτητα από την κοινή γνώμη του στενού φιλοπερίεργου περιβάλλοντος. Διαζευγμένοι σύζυγοι δεν υπάρχουν. Η παύσις εργασίας των κατοίκων εις περίπτωσιν θανάτου, η συμμετοχή όλων των κατοίκων προς παρηγορίαν, η από κοινού καλλιέργεια (σπορά-θερισμός) αγρών πασχόντων διατηρούνται εν τινι μέτρω. Με πικρία ως διαπιστώνεται ότι έλλειπεν η παλαιά μορφή της ανιδιοτελούς χριστιανικής αλληλεγγύης. Σήμερα επικρατεί η αλληλεγγύη από καθαρό άμεσον συμφέρον, δυστυχώς.

Οι κατοικίαι των κατοίκων – ως νεόκτισται – είναι διόροφαι με ανατοληκομεσημβρινή πρόσοψη. Έχουν πολλά και ευρύχωρα δωμάτια και καθιστούν άνετη την διαμονήν. Διαθέτουν δευτερεύοντας βοηθητικούς χώρους, σταύλους, αχυρώνες, ορνιθώνες, αποχωρητήριον κλπ. και δύναται να είπη τις ότι είναι ένα συγχρονισμένον αγροτικόν χωρίον. Στην ενδυμασίαν όπως όλοι. Καμίαν διαφορά. Η τάση των κατοίκων για συνεργασία κατά διαστήματα παρουσιάζει κάμψη, στην εκτέλεσιν κοινωφελών έργων. Η κάμψη αυτή οφείλεται – γενικό το κακό – από το ένα μέρος στις κρίσιμες στιγμές που πέρασε ο πληθυσμός στα τελευταία χρόνια και από το άλλο μέρος στο ότι η διοίκησις των κοινών περιήλθε και σε ανθρώπους που δεν έχουν συνείδησις της υψηλής αποστολής του αιρετού κοινοτικού άρχοντος, σε ανθρώπους που ασχολούνται με την περιφρούρηση και εξυπηρέτηση του ατομικού και όχι του κοινοτικού συμφέροντος.

Άλλο τρωτό σημείον της καταστάσεως αυτή είναι η μικτή κοινοτική διοίκησις που έχει το ως άνω χωρίον μετά δύο άλλων ομού. Κάθε χωρίον έχει τοπικιστική αντίληψη και έτσι δεν γίνεται κατορθωτή και ομαλή η ρύθμιση και η εκτέλεση των έργων, που κάθε φορά προγραμματίζονται. Θα υπήρχε μεγάλη πρόοδος στην Κοινότητα, αν η διοίκησή της την αναλάμβαναν προσωπικότητες με αναγνωρισμένη αξία, με ήθος, μόρφωση και με κύρος. Σήμερα επικρατεί μια αδιαφορία για τα

κοινά, ένα πνεύμα κριτικής και εγωισμού, φαινόμενα αποκαρδιωτικά και λυπηρά. Το αγελαίο πνεύμα δεν υπάρχει. Παρατηρείται το κριτικό πνεύμα και το πνεύμα ευθύνης, που πολλές φορές δεν την αναλαμβάνουν.

Η αφοσίωσις και πρόσκλησις των κατοίκων εις λαϊκάς παραδόσεις με ειδωλολατρικήν προέλευσιν, δεν εδείχθη πάντοτε πείσμων μονολιθική. Πολλά από τα παλιά γραφικά έθιμα, παραβλάπτοντα και κωλύοντα την εξέλιξιν, έχουν εγκαταλεφθεί. Εις τούτο συνετέλεσε το έργον του σχολείου και αι νεώτεροι περί ζωής αντιλήψεις και η επαφή των νεώτερων με διαφόρους απομεμακρυσμένας περιοχάς και κοινωνικάς τάξεις. Πολλά όμως ωραιώρατα και γραφικώτατα Ποντιακά έθιμα τείνουν να εξαλειφθούν από το ακατάσχετο ρεύμα του μοντερνισμού και το πέρασμα του χρόνου. Ο σεβασμός της ιδιοκτησίας του άλλου έγινε σιγά-σιγά συνείδηση. Δυσαρέσκεια προξενεί η αυθάδεια των νέων έντιμι μέτρω και η μείωσις του σεβασμού προς τους μεγάλους, πράγμα που δίκαια τους ενοχλεί.

Δικαστικοί αγώνες σπάνιοι : Μίσση και φάρες ανύπαρκτα.

VIII. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΣ

Δόγματα

Ως προς τας θρησκευτικάς πεποιθήσεις άπαντες οι κάτοικοι είναι χριστιανοί ορθόδοξοι. Δεν υπάρχουν ξένα θρησκευτικά δοξασσία και δόγματα

Οι δεσμοί με την εκκλησίαν

Εκκλησιάζονται συχνότατα – οσάκις τελείται λειτουργία, καθ' ότι τώρα ανοικοδομείται νέος Ναός – εις τους γύρω ναούς των κοντινών χωριών και Πανηγύρεις. Εξ εράνου και εξ ιδίων καταβολών εθεμελίωσαν και ήδη ευρίσκεται υπό περάτωσιν περικαλής και ωραιότατος Ναός του Αγίου Ευγενίου.

Μορφές θρησκευτικότητος

Αι χριστιανικάι αρεταί της αγάπης, της φιλανθρωπίας, της ταπεινοφροσύνης και της υπακοής εις τας θείας εντολάς είναι ερριζωμένα εις τας ψυχάς των και έχουν εν πολλοίς ριζοβολήσει εις ενεργείας πράξεις. Τελούν τα θεία μυστήρια τακτικώτατα και όλες τις τελετουργικές τελετές προς τους νεκρούς των. Ο φόβος του Θεού και η ακλόνητη πίστις προς Αυτόν τους συνέχει και συγκρατεί τας εγωϊστικάς των ροπάς και τα κατώτερα αυτών ένστικτα. Εις περιπτώσεις δυστυχήματος ή απροσδοκήτων καταστροφών (πυρκαϊά οικίας ή θάνατος αροτριώντος ζώου κλπ)

διενεργούν εράνους και ανακουφίζουν τους πληγέντας συνδράμοντες ούτω οικονομικώς και ηθικώς. Γενικώς ειπείν ο θρησκευτικός βίος των κατοίκων, είναι προσηκόντω ανεπτυγμένος και οργανωμένος και η ζωή αυτών ήρεμος και φιλήσυχος προσελκύοντες την προσοχήν και το ενδιαφέρον των αρχών, αι οποίαι κατ'επανάληψιν εξεφράσθησαν κολακευτικώς, δια την ειρηνικότητα και τον κατά Νόμω βίον, οίτινες σπανιώτατα ηνόχλησαν ή απησχόλησαν τας Αστυνομικάς Αρχάς.

Θρησκευτικά έθιμα

Ανάμεσα στα διατηρούμενα κοινωνικά έθιμα είναι και τα θρησκευτικά. Την παραμονή των μεγάλων εορτών των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς, των Φώτων, των Βαΐων τα παιδιά γυρίζουν από αυλή σε αυλή και από σπίτι σε σπίτι και θα τραγουδήσουν τα γνωστά λόγια, που βρίσκουμε και εις άλλα μέρη της χώρας.

Έτσι τα Χριστούγεννα θα τραγουδήσουν το :

Καλήν ημέρα άρχοντες, αν είναι ο ορισμός σας ...

Την Πρωτοχρονιά το :

**Αρχιμηνιά κι' αρχιχρονιά
ψιλή μου δενδρολιβανιά ...**

Θα ρίξουν και το τσαντάϊ (δηλαδή το βράδυ της παραμονής της Πρωτοχρονιάς ενδύονται μασκαράδες και γυρνούν από σπίτι σε σπίτι και ρίχνουν κρυφά από τις πόρτες και τα παράθυρα, καλαθάκια, ταγάρια, τσάντες, δεμένα με μακρύ σχοινί για να τους βάλλουν κάτι οι νοικοκυραίοι.

Το βράδυ της παραμονής των Φώτων, ανάβουν σε μια γωνιά του σπιτιού ισάριθμα κεριά όσα και τα πεθαμένα δικά των πρόσωπα και τούτο για την ανάπαυσι της ψυχής των. Την Δευτέρα του Πάσχα με όλες τις ετοιμασίες των από φαγητά μεταβαίνουν ομαδικώς, σχεδόν όλο το χωριό στο νεκροταφείο για να ψάλλουν επάνω από τους τάφους δεήσεις αναπαύσεως των ψυχών και ύστερα στρώνονται στο φαγοπότι και στο γλέντι μέχρι εσπέρας.

ΙΧ. ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ-ΕΘΙΜΑ-ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ

1. Σε έναν χωρίον της Τραπεζούντος έτον ένας μάνα και είχεν έναν γυιον μονάχα. Ατός πα ο καημένον ξάι κ' έκοφτενατον. Αρ έρθεν η ώρα να παντρευ, εκείνος άμον ξάι επεκές κ' έρχοντον. Η καημέντσα η μάνατ με τα πολλά τα παρακάλια επήκεν ατόν να λήη το ναι. Αρ επήεν στον ψαλάφεν

σ' έναν καλόν κορίτς και έμορφον σην γειτονίαν ατούν. Εκεί πα εδέχταν γιατί έτον άμον ήσυχος και είχε τον καιρόν να τουν. Είπαν τ' άλλον την Κερεκήν να εφτάγνε την χαράν, να μη αργεύ πολλά και χαλάνιατο ο κόσμος, γιατί του κόσμου τα στόματα κι 'θέστεκαν. Αρ επήκαν την χαράν και εξήγαν καλά. Ένα βράδυ επήαν κάμποσοι γειτονάδες σο παρακάθ να ελέπνε ντο εφτάγνε οι νεόπαντροι, εκείν πα εκείνον το βράδον τιδέν κ' εμαέρεψαν, έβρασαν έναν γλυκύν κολοκύθ ύστερα εδώκαν ολουνούς από έναν κομμάτ. Επειδή κ' έφτασαν κ' εδώκαν τον παιδάν και την νύφεν. Ο παιδάς τερει σ' εκείνεν μερέαν, η μάνατ ζιά επεκές κ' έρτε, ερχίνεσαν να εμπένατον τα νεύρα, άμαν τίποτα πα κείπεν. Αρ οι ξεν ευχαριστέθανε εχπάσταν να φεύνε. Έφουαν οι ξεν, η μάνατ πα λέει στον γυιόνατς αρ δέβα πέσκα με την νύφεν, εκείνος ζατί νευριασμένος έτον, λέατεν, ίντζαν έφαεν τα μανάτια ας πάει κείται με την νύφεν.

2. «Σο Χωρίον ντο κ' έξεραν την κάταν»

Σα παλαιά τα ζαμάνια ση Κερασούντας τα χωρία την κάταν κ' έξεραν. Εκεί σ' έναν χωρίον ο Μουχτάρτς ατουν εγύριζεν έναν ημέραν απές στην Πολιτείαν. Αρ επείεν στο μαερείον να τρώη. Επαρήγγειλεν έναν είδος φαίν που λένατο ιμάμπαϊλί. Σίτια έτρωεν, εξέβαν σο τραπέζ απάν τα κατούδια. Ατός μόλις είδενα τα εκούηξεν τον μάεραν και λέατον, αούτα ντο είναι θα τρώνε το φαϊμ, κι' εκείνος πα λέατον ατά το φαϊς κι τρώνε τα ποντικούδια τρώνε. Ύστερα εβγαίνε τα ποντικούδια και τα κατούδια αρχίνεσαν τον κυνηγετόν. Ατός μόλις είδενα τα είπεν τον μάεραν κι πουλήτεν απ' αούτα να πέρω έναν, είπεν και ο μάερας πουλούμε. Είπενατόν κι' ατός θα πάω σο χωρίον να συμφωνώ και θα έρχουμε πέρω έναν. Αρ επήεν σο χωρίον και λέατς τα ποντικούδια θα τρώγνε μας, ας πέρωμε έναν κάταν, εκείν πα είπανατον εσύ εξέρτς. Εδώκαν ατον έναν σακούλ λίρας και επήεν επέρεν έναν κάταν και έφερενατεν σο χωρίον και είπεν τους χωρικούς, η κάτα αούτε θα λάσκεται σ' όλια τ' οσπίτια και θα τρώη τα ποντικούδια. Η κάτα αρ' έμορφα εγύριζεν σ' όλια τ' οσπίτια κ' έτρωγεν τα ποντικούδια. Συν των χρόνω τα ποντικούδια ελιγότεψαν κι' η κάτα ετράνινεν, οι χωρικοί μόλις είδανατεν είπαν αούτε θα τρώη κ' εμάς ας φέβομαι απαδά. Εσκώθαν κ' επήαν σ' εφτά ρασία οπίς. Έναν ημέραν λέγνε ας πάμε τερούμε το θηρίον εψόφεσεν, όντες εξέβαν απάν σο βουνόν είδαν την κάτα να νίφκετε ατίν πα εθάρεσαν λέατς αδά σο βουνόν πα αν πάτεν κι' εκεί πα θα τρώγω σας. Ύστερα λέγνε ατόν που επήεν επέρενατεν, να πας φέρτσατεν σο μέρος που έτον. Επήεν έφερενατεν στον μάεραν και είπενατον έπαρ το θηρίον και τα παράδες κι θέλω.

3. Έναν καιρόν ένας άντρας επήεν σο βουνόν, εβραδιάστεν και έβγαισεν απάν σ' έναν δέντρον, τα λυκούδια εννόισανατον και εχτάλεβαν να ρούζνε και τρώνατον. Ετότε ο άντρας εκείνος έκοψεν

έναν δάκτυλον και έσυρεν από απάν σ' έναν λύκον. Τ' άλλα τα λυκούδια επέραν τον λύκον σο κυνηγετόν και ο άντρας έφυεν.

4. Παλαλοί ανθρώπ

Σα παλιά τα χρόνια όταν ερχίνεσαν τ' αεροπλάνα να πετούν στον αέραν, σ' έναν χωρίον εκεί εκάθουσαν, έξαν έναν τρανόν βοετόν, τερούν αδά κ' ακεί δεν κ' ελέπνε, τερούν στον ουρανόν κ' ελέπνε έναν τρανόν πράμαν, άμαν να πετά, εξέβαν μερικοί και λέγνε από εν εκατόν χρονών κώνωπας.

X. ΜΕΣΑ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑΣ

Ως γνωστόν, από αρχαιοτάτης εποχής ο άνθρωπος διεπίστωσε την ανάγκη της ψυχαγωγίας. Πέρα από τις καθημερινές έγνοιες της ζωής, ο άνθρωπος μεριμνά και φροντίζει και δια την «εύθυμη» και «ευτράπελη» όψη της. Ο Περικλής στον επιτάφιο, λέγει : «Και μην και των πόνων πλείστας αναπαύλας τη γνώμη επορισάμεθα ...Ιδίαις δε κατασκευαίς ευπρεπέσιν, ων καθ' ημέραν η τέρψις το λυπηρόν εκπλήσσει», δηλαδή «όταν τελειώνωμεν την δουλειά μας, μπορούμε να απολαύσωμεν κάθε είδος αναψυχής, για το πνεύμα μας... Στα σπίτια μας βρίσκομε ομορφιά και καλό γούστο, που μας διασκεδάζει καθημερινά και που διώχνουν τις στενοχώριες μας».

Στο Χορτοκόπι, όπως και σ' όλα τα ελληνικά χωριά, λείπουν τα διαρκεί κέντρα διασκεδάσεως. Το διαρκές κέντρον, ιδίως των ανδρών είναι τα δύο καφενεία, όπου εκεί μέσα θα λύσουν και θα συζητήσουν διάφορα προβλήματα και θέματα. Το τόπον με την λαϊκή του θυμοσοφία. Εκεί θα γίνουν οι χοροί κατά τις διάφορες μεγάλες εορτές και θα πιαστούν σε κύκλους οι νέοι και οι νέες και στη μέση του κύκλου η λύρα, να χορέψουν του διάφορους Ποντιακούς χορούς, δείχνοτες καθέννας την τέχνη του στο χορό και τα τερτίπια του. Εκεί δειλά-δειλά τα βλέμματα των δύο αντιθέτων νέων φύλλων θα διασταυρωθούν και θα μιλήσουν με τη γλώσσα της σιωπής – στον κόσμο της Καρδιάς. Και οι γριές στη μέση του κύκλου καθισμένες, παρακολουθούν το χορό και ρίχνουν τα βρόχια για την υποψήφια νύφη ή γαμπρό, του γιου ή της κόρης, της εγγονής ή του εγγονού. Και οι άλλοι που δεν χορεύουν, κάθονται και παρακολουθούν σιωπηροί, ρίχνοντες κανένα ποτήρι ούζο και καπνίζοντας κανένα στριμμένο τσιγάρο, σ' ένα τραπέζι κάποιας γωνιάς. Ανάμεσα σ' αυτούς θα βρης και κείνους που δεν αρέσκονται σε τέτοιου είδους ψυχαγωγία. Είναι οι μοντέρνοι, οι προοδευμένοι, οι μύστες των συγχρόνων καινοφανών και μοντέρνων εθίμων. Αυτοί θα κάθονται μέσα στον Καφενέ και θα παίζουν κανένα ταβλάκι, ή ντόμινο, ή και λίγο χαρτάκι. Αδιαφορούν στη φωνή της λύρας, στο χορό και τραγούδι των άλλων. Αυτά γι' αυτούς είναι

ξεπερασμένα, είναι οι σκληροί και ασυγκίνητοι. Οι γάμοι, τα βαπτίσια, οι ονομαστικές εορτές, αποτελούν κι' αυτά ένα είδος ψυχαγωγίας μαζί με τα διάφορα άλλα λαϊκά πανηγύρια των περιχώρων.

Οι κινηματογράφοι της πλησίον Κωμοπόλεως Ελευθερουπόλεως και οι περιοδεύοντες τοιούτοι μεγάλως ψυχαγωγούν τους κατοίκους. Επίσης η ύπαρξις μιας ποδοσφαιρικής ομάδας « ο Πόντος» δίδει διέξοδο στην κινητικότητα και ζωτικότητα της νεολαίας. Το ραδιόφωνον πολύ διαδεδομένον – έρχετε δυνάμεθα να είπωμεν ο καθημερινός και πρώτος φορέυς ψυχαγωγίας των κατοίκων.

Γενικώς δυνάμεθα να είπωμεν οι κάτοικοι ψυχαγωγούνται αρκόντως εν συγκρίσει με λοιπά χωρία του ίδιου πληθυσμού και συστάσεως και ολόκληρον το χωρίον ηλεκτροφωτίζεται πλήρως.

XI. ΙΔΙΑΖΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ

1. Φυσικά τοπία

Το χωρίον είναι κτισμένον αμφιθεατρικώς εις τας ανατολικάς υπορρείας του όρους Παγγαίου, η ύπερθεν αυτού πλευρά του όρους σκεπάζεται από πλουσίαν και Σαμνώση βλάστηση εκ ποικίλων θάμνων. Αιωνόβια και βαθύσκιατα πλατάνια και καστανιές συντροφεύουν το κελάρισμα του νερού διαφόρων πηγών. Το συνεχές πράσινον – όσο κανείς ανέρχεται προς την κορυφήν του όρους – ξεκουράζει την όραση, δημιουργεί ευχάριστα συναισθήματα και ευρίσκει ευχάριστες τοποθεσίες με κρύα και γάργατα νερά. Τοιαύται είναι η πηγή Μοναστηρίου (Μοναστήρ Τσεσμέ) και της Καλογραίας (Καλογραίας-Τσεσμέ). Εξ ων εικάζεται ότι εδώ ευβρίσκετο κάποια μονή (μάλλον γυναικών) χωρίς μέχρι τούδε να ευρεθούν θεμέλια.

Όσον ανερχόμεθα και ύπερθεν του παλαιού χωρίου υπάρχει ετέρα μεγάλη πηγή ονόματι Μπεχ-Ολούκ (πέντε κρουνοί). Της πηγής αυτής τα ύδατα μεταφέρθησαν δι' υδραγωγείου, μήκους 3½ χιλιομέτρα εις το νέον χωρίον και την 5ης Αυγούστου έγιναν τα επίσημα εγκαίνια.

Ανατολικώς του παλαιού χωρίου υπάρχει λόφος της Βαζελών με επίπεδον επιφάνεια και σε μεγάλον πεδίων ορατότητος, φθάνον εν αιθρίαις ημέρες μέχρι της νήσου Θάσου. Έτερος λόφος υψηλότερος, Αγία Τριάς (Αεπνεύματος) ονομασθείς ούτω από τα τρία καστανόδεντρα τα οποία εφαινοντο από μακράν απόστασιν, δίκην ακοιμήτων φρουρών του χωρίου.

Βορειοδυτικώς του χωρίου κείται ο παλαιόμυλος του Δασκάλ με πολλά πλατάνια και τόπος παραθερισμού των ξένων. Το χωρίον πριν του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, εδέχετο πολλούς παραθεριστάς λόγω των πολλών και ψυχρών υδάτων και του υγιεινού κλίματος.

Προ των οφθαλμών του νέου χωρίου ευρίσκονται τα χωρία Ζυγός, Φίλιπποι, Κρηνίδες, Αμυγδαλεών και αι Κορυφαί και έτι περαιτέρω την οροσειράν του Τσιάλ-νταγ.

2 . Ιστορικά στοιχεία

Το παλαιόν χωρίον, ως καταφαίνεται από τα σωζόμενα ερείπια είναι αρχαιότατον και εκατοικείται από χριστιανούς. Και τούτο διεπιστώθη εκ των εκσκαφέντων τάφων και των εντός αυτών ευρυθέντων αντικειμένων. Νοτιοδυτικώς του παλαιού χωρίου και εις μικράν από αυτού απόστασιν υπάρχουν ερείπια οχυρού – Το Κάστρον – Αλεξανδρινού (της εποχής του Αλεξάνδρου) λόγω της ιδιαζούσης φυσικής μορφής του εδάφους. Βορειοανατολικώς του Κάστρου υπάρχει μία στοά μεταλλείου φθάνουσα εις μήκος 500 μ και πλέον. Λέγεται ότι ήτο μεταλλείον του Φιλίππου ή Χρυσορυχείον εξ' ου ίσως και η ονομασία Χρυσοφόρον Παγγαίον) και ούτως εξηγείται και η ύπαρξις του πλησίον Κάστρου. Αι προαναφερθείσαι πηγαί Μοναστηρίου (Μοναστήρ – Τσεσμέ) και Καλογραΐας (Καλογραΐας – Τσεσμέ). Ως ιστορικόν στοιχείον του τόπου δύναται να χαρακτηρισθεί και το ύπερθεν του χωρίου εκτεινόμενον όρος Παγγαίον ή Πάγγειον ή Σελμάτιον ή Μακέτιον ή Πουρνάρ Νταγ ή Κεστανέ Νταγ ή Μπουνάρ Νταγ με την ύψιστη κορυφή αυτού Πιλάφ τεπέ, 1956 μέτρων. Απ' εδώ λέγεται ότι ο Φίλιππος έκοπτεν την ξυλείαν δια την κατασκευήν του στόλου του. Κάτωθεν του χωρίου εκτείνεται η μεγάλη πεδιάς των Φιλίππων (Τενάγη Φιλίππων) που αποτελούσε τους λειμώνας του ιππικού του Φιλίππου και Αλαξάνδρου και που εδώ αργότερα συνεκρούσθησαν οι Δημοκρατικοί Κάσις-Βρούττος με τους Ολιγαρχικούς Αύγουστο και Αντώνιον. Επίσης επί των ανατολικών υπωρειών του ως άνω όρους και ύπερθεν του νέου χωρίου οργάνωσεν την επίθεσιν του Πραβίου (Ελευθερουπόλεως) του οποίου κατείχον οι Τούρκοι, ο οπλαρχηγός Νικοτσάρας, ύστερα από την μάχη της Ζίχνας.

3 . Τουριστική ανάπτυξις, προοδευτικότης Κατοίκων, ομαδικά ιδρύματα, πρόσωπα που διεκρίθησαν

Το νέον χωρίον δεν παρουσιάζει αλλ' ούτε και δύναται να υποδειχθή ως τουριστικός τόπος. Το παλαιόν ναι, αρκεί να επιδιωρθωθεί η υπάρχουσα εν καλή καταστάσει δημοσία οδός καθ' ότι διαθέτει πρασινάδες, κρύα νερά και υγιεινόν κλίμα.

Οι κάτοικοι είναι προοδευτικοί και μιμούνται ότι το καλόν και ωραίον βλέπουν και τους υποδεικνύεται. Έχει έναν γεωργικόν Συνεταιρισμόν με αποθήκη και ποδοσφαιρική ομάδα ο «Πόντος». Η προσωπική εργασία των κατοίκων δια την συντήρησιν των Κοινοτικών οδών και λοιπών έργων Κοινοτικής αναπτύξεως έχει γίνει θεσμός.

Άνδρας που να ανήλθον εις ανώτατα αξιώματα και να διεκρίθησαν εις κοινωνικούς τομείς και εις αξιολόγους πράξεις δεν διαθέτει. Υπάρχουν όμως, όπως και εις κάθε χωρίον, οι προοδευτικότεροι και αυτοί που ηργάσθησαν επρόσφεραν και προσφέρουν τας υπηρεσίας των δια το καλόν του τόπου και την βελτίωσιν του χωρίου εις ότι το εκπολιτιστικόν και το αποσκοπούν εις την καλυτέραν οργάνωσιν και λειτουργίαν ενός συγχρονισμένου χωρίου. Τοιούτοι κοινοτικοί παράγοντες είναι οι κ.κ. Αντώνιος Παπαδόπουλος, Αναστάσιος Χωλίδης, αμφότεροι συνταξιούχοι διδάσκαλοι. Ιορδάνης Αμαραντίδης έμπορος, πρωτεργάτης εις την μετοίκησιν του νέου χωρίου, και μετά του Ευσταθίου Ευθυμιάδου πρωτοπόροι και ένθερμοι συνεργοί εις την ανοικοδόμησιν του Σχολείου, ο Γεώργιος Αναστασιάδης πρώην κοινοτικός παλαίμαχος και ο Νικόλαος Ταλέας. Οι ως άνω δια του λόγου των κύρους και πράξεων των προσέφεραν και προσφέρουν θετικόν και ορθόν έργον προόδου με την ομόφωνον γνώμη και συνδρομήν όλων των κατοίκων του χωρίου, που αξίζει κάθε έπαινος εις κάθε έναν των κατοίκων.

XII. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΒΕΛΤΙΩΣΕΩΣ

Από την σχετικά περιορισμένην και περιληπτική περιγραφή του Χορτοκοπίου, που έγινε μέσα στις λίγες αυτές σελίδες, κοινωνιογραφικά και λαογραφικά, με τις ποιο σπουδαίες εκδηλώσεις, της ζωής των κατοίκων του, γίνεται αποδεκτό ότι, το χωρίο αυτό είναι χωρίο με μικρή και πρόσφατη ιστορία ιδρύσεως αλλά με λαμπρή ομόνοια, συνεργασία και πρόοδο των κατοίκων, που η νεωτέρα γενιά καλείται να συνεχίση το έργον της με πλεονεκτικήν θέση, οικονομικής έναντι των περασμένων και να προάγη τη ζωή σε όλους τους τομείς του πολιτισμού. Κατά την ταπεινή μου γνώμη, δια μίαν βελτίωσιν του τόπου εις όλα γενικώς τα ζητήματα, τυγχάνει απαραίτητος η αμέριστος συμπαράστασις και στοργή του Κράτους.

Ακόμη δε δια μίαν ταύτη ανασυγκρότησιν και Κοινοτικήν ανάπτυξιν, πρωταρχικόν παράγοντα θα αποτελέση και η εκ μέρους του Κοινοτάρχου διδασκάλου, Ιερέως, διαφώτισις του κοινού δια μίαν κοινήν προσπάθειαν δια περαιτέρω βελτίωσιν εις τους διαφόρους τομείς της ζωής.

Θα πρέπει να δημιουργηθεί πρόγραμμα κοινοτικής τοπικής Πρωτοβουλίας με έντονον προσπάθεια την δημιουργίαν κοινοτικής ευθύνης, την υπόδειξιν κατευθύνσεων και στροφή του ενδιαφέροντος

όλων δια την καλυτερεύουσιν του χωρίου και κάθε ελληνικού τοιούτου μια και το ελληνικό χωρίο, αποτελεί το πρωταρχικό κύτταρο της ελληνικής φυλής. Δια μίαν θετική καλυτέρευσιν, το ενδιαφέρον όλων μας θα πρέπει πρώτον να προσελκύση η περαιτέρω αύξησις των οικονομικών δυνατοτήτων του χωρίου.

Για την βελτίωση της οικονομικής ζωής του Χορτοκοπίου πρέπει, κατά την ταπεινή μας γνώμη, να γίνει επιστημονικότερος τρόπος καλλιέργειας και εκμεταλλεύσεως του εδάφους των χερσαίων και ακαλλιέργητων γαιών, των υδάτων κλπ κατά τον εξής τρόπον : Χρήσις εξευγενισμένων και αποδοτικών σπόρων, αρδεύσεις με τεχνιτάς βροχάς εκ των ρεόντων υδάτων των καναλιών. Διπλοκαλλιέργεια μερικών κτημάτων (χειμερινή και καλοκαιρινή καλλιέργεια) δια ζωοτροφίας, όσπρια κλπ. Πλούσια καλλιέργεια ψυχανθών και παράλληλο ανάπτυξις της οικοσίτου κυρίως κτηνοτροφίας των μεγάλων ζώων (βοοειδών) δια της εισαγωγής αποδοτικών και βελτιωμένης ράτσας και εκτροφή ζώων κρέατος δια των παραγομένων ήδη γεωργικών προϊόντων και ουχί πώλησις τούτων εις εξευτελιστικάς τιμάς. Πύκνωσις και έτι περαιτέρω ανάπτυξις της πτηνοτροφίας, κονικλοτροφίας, μελισσοκομίας και δενδροκαλλιέργει. Προστασία δασών, πυκνώσεις και αύξησις δι' αναδασώσεων, δενδροφύτευσις εις ακαλλιεργήτους εκτάσεις ως καδυδεών, λεπτοκαρυδεών, καστανέων, λεύκης κλπ.

Πάντα τα ανωτέρω δύναται να πραγματοποιηθούν δια της οργανώσεως και λειτουργίας δραστηρίου και ανταξίου προς τούτο γεωργικού Συνεταιρισμού, κινουμένου προς όλας τας διευθύνσεις και εκμετάλευσιν των γεωργοκτηνοτριών προϊόντων και ουχί όπως σήμερον εργάζεται, διά την προμήθειαν μόνον των λιπασμάτων εκ της Τραπέζης και την οικονομικήν αγκύλωσιν των κατοίκων εις αυτήν. Ο Συνεταιρισμός, ως και όλοι, δύναται να αναπτύξη εμπορικάς συναλλαγάς και προώθησιν των παραγόμενων προϊόντων εις καλάς και συμφέρουσας τιμάς. Τοιούτοι Συνεταιρισμοί λειτουργούν εν Ελλάδι, πλην όμως, όλίγοι οι οποίοι ενισχύουν τους συνεταιίρους εις ανάγκας και δυσκόλους στιγμάς του βίου των, χωρίς να υπάρχη λόγος να πωλήση τα ζώα του ή την παραγωγήν του εις τιμάς μη ικανοποιητικάς το μέλος.

Ως προς τον τομέα της συγκοινωνίας το χωρίον ως πεδινόν δεν στερείται οδών και συγκοινωνίας, το μόνον που δύναται να λεχθή είναι οι υπάρχοντες δρόμοι και οδοί ανά το χωρίον και τα κτήματα να συντηρούνται καθ' έκαστον έτος εκ των διαβρώσεων λόγω των βροχών και των χιόνων και ο κεντρικός ει δυνατόν να ασφαλοστρωθή δια την καλήν διατήρησιν και διά λόγους υγείας, καθαρότητος (υπερβολική σκόνη το καλοκαίρι, νερά και λάσπαι το χειμώνα). Όσον αφορά την υγιάν έχομεν να είπωμεν τα εξής : Επιμελημένη γενικώτερη καθαριότης, ασβέστωμα

μανδροτοίχων, δρόμων, οικιών, κοινοχρήστων χώρων, κατασκευή κοινοτικών αποχωρητηρίων, καθαριότητας τακτική και επιμελημένη του εσωτερικού και εξωτερικού των οικιών. Υγιεινή σταύλωση των ζώων, υποχρεωτική διάνοιξις βόθρων δια την απόκτησιν υγιεινών αποδευτηρίων και των ακαθάρτων υδάτων. Υποχρεωτική κατασκευή κοπρόνων.

Ατομική υγιεινή γενική – βραφοκομίας, τρόπος υγιεινής διαίτης ανηλίκων και ενηλίκων. Μαθήματα ανατομίας και οικοκυρικών κατασκευής και διατηρήσεως τροφών. Να τονισθή και εξαρθή ιδιαίτερος ο ρόλος της μητέρας χωρικής.

Εις τον τομέα της Κοινωνικής Προνοίας : Βοήθειαι και περίθαλψις των δικαιολογημένων απόρων, αναπήρων, ορφανών, γερόντων. Κατασκευή κοινοτικού Ιατρείου, επισκέψεις μαίας προς ανάπτυξιν διαφόρων θεμάτων γυναικίας φύσεως, ταμείον αλληλοβοηθείας. Κοινοτικόν και σχολικόν Φαρμακείον απαραίτητων επί απροσδοκίτων ατυχημάτων δια τας πρώτας βοηθείας.

Ως προς τον ψυχαγωγικόν και μορφωτικόν τομέα έχομεν να προτείνομεν τα εξής : Το ψυχαγωγικόν πρόβλημα των νέων του χωριού θα λυνότανε, με την δημιουργία ενός Κέντρου Νεότητος. Στο κέντρο αυτό θα συνδιάζονται αρμονικά η άθλησις, η ψυχαγωγία και η μόρφωσις. Ο αθλητισμός θα εξυπηρετείται με την ίδρυσιν γηπέδου ποδοσφαίρου, καλαθοσφαιρήσεως (μπάσκετ) , πετοσφαίρας (Βόλευ μπωλ), αντισφαιρίσεως (τέννις), στίβου για δρόμους, ρίψεις και γενικής γυμνάσεως. Ο ψυχαγωγικός και μορφωτικός τομέας θα εξυπηρετείται με την ανέγερσιν ενός κτιρίου, όπου θα στεγάζονται η Λέσχη, η Βιβλιοθήκη κλπ. Η Λέσχη θα λειτουργεί τρόπον τινά κατά το σύστημα των στρατιωτικών Κ.Ψ.Ο. (Κέντρον Ψυχαγωγίας Οπλιτών). Να υπάρξη μεγάλη αίθουσα που να χωρούν ένα δύο τραπέζια πικ- πογκ, τραπέζια με καθίσματα που οι νέοι να παίζουν σκάκι, ντόμινο και άλλα παιγνίδια. Στην άκρην της αιθούσης να λειτουργή μπαρ με γλυκά, ποτά, καφέδες κλπ. με ραδιόφωνο, με διαφόρους εκλεκτούς δίσκους. Βιβλιοθήκη δια την ανάγνωσιν διαφόρων βιβλίων και περιοδικών οφελίμων με γεωργοκτηνοτροφικά και γενικά γνώσεις, ιστορικού και εγκυκλοπαιδικού περιέχοντος. Στην αίθουσα αυτή να γίνονται διαλέξεις μορφωτικές, χοροεσπερίδες, θεατρικές παραστάσεις και άλλες εκδηλώσεις.

Ως προς τα ήθη και έθιμα έχομεν να συστήσωμεν τα κάτωθι : Η σημερινή νεολαία επιβάλλεται να κληρονομή τα υγιή και αυτά που συνθέτουν την ελληνικήν πραγματικότητα ήθη και έθιμα. Είναι λυπηρόν το φαινόμενον της σημερινής νεολαίας να γνωρίζει τους ευρωπαϊκούς χορούς και να αγνοή τους λαϊκούς και ειδυλλιακούς χορούς των γονέων των και των προγόνων των. Ποίοις των σημερινών μοντέρνων χορών δύναται να παραβληθεί με τον θρυλικόν πυρρίχιον (σέρρα) τοιούτον ;

και με τόσους άλλους που έχει να επιδείξει η ελληνική φυλή; Υπάρχουν τόσα και τόσα ωραία και πολιτισμένα έθιμα που οι γεροντότεροι έχουν καθήκον να τα μεταδώσουν εις τους νεωτέρους και οι νεώτεροι να τα απορροφήσουν ως σπόγγος. Οι πολιτισμένοι λαοί αυτό το έχουν αντιληφθή και εφαρμόσει προ πολλού.

Ως προς το εκπολιτιστικόν και συντελούν προς την βελτίωσιν του χωρίου προτείνομεν την διάδοσιν εντός του χωρίου του πρασίνου, δια της φυτεύσεως εις τας οδούς και αυλάς διαφόρων καλλοπιστικών φυτών, την διατήρησιν μικρών ανθοκήπων εις τας αυλάς, την αποπεράτωσιν της ήδη ημιτελούς εκκλησίας, την παροχήν ύδατος εις τας οικίας και την κατασκευήν λουτρού. Η πολιτεία και κάθε μορφωμένος έχει ιεράν υποχρέωσιν να φροντίση δια την μόρφωσιν του λαού, σήμερον, εις τον αιώνα του ατόμου και των επιστημονικών εκπλήξεων, προβάλει αμετάθετον και επιτακτικόν το Εθνικόν και Φυλετικόν αίτημα της Πνευματικής και Ηθικής μορφώσεως των λαϊκών αγροτικών μαζών, του υγιεινότερου άλλωστε κυττάρου του Έθνους.

Οργανωμένο επιμορφωτικό σχολείο, δωρεάν βιβλία εις απλήν και κατανοητή γλώσσα, πλουσία βιβλιοθήκη, ομιλίες υπό διδασκάλων, ιατρού, αγρονόμου, γεωπόνου, ειρηνοδίκου, αστυνομίας, κήρυγμα από του άμβωνος, τέλεσις εορτών, οργανωμένη διασκέδασις, κοινοτικός κινηματογράφος, αναζωογόνησις ελληνοχριστιανικών εθίμων.

Αποτελεί, υποχρέωσιν ημών, και του Κράτους δια την επιτυχίαν των ανωτέρω δι' εν βαθμηδόν ανέβασμα του πνευματικού, υλικού, ηθικού και ψυχικού επιπέδου του χωρίου, το οποίον αποτελεί ένα από τα 5.000 και πλέον χωρία που συνθέτουν την πατρίδα μας φιλότιμη Ελλάδα.